

1η Διδακτική Ενότητα Γιατί φιλοσοφεί ο άνθρωπος;

Κείμενο αναφοράς: Αριστοτέλης, Μετὰ τὰ φυσικά, Α 2, 98b12-28 [149 λ.]

Ετυμολογικά και ομόρριζα στη νέα ελληνική

• **θαυμάζειν, θαυμάσαντες, θαυμάζων, θαυμασίων < (τὸ) θαῦμα (= παράξενο θέαμα):** θαυμαστός, αξιοθαύμαστος, θαυμασμός, θαυμαστής, θαυμάστρια, θαυμάσιος, θαυμαστικό, θαυματοποιός, θαυματουργός, θάμα.

• **ἤρξαντο, ἀρχῆς, ὑπαρχόντων, ἤρξατο < ἄρχω (ρίζα ἀρχ-):** αρχικός, αρχαίος, αρχαιότητα, αρχείο, αρχιακός, αρχαϊκός, ἀναρχος, αναρχία, αναρχικός, ἀρχοντας αρχοντικός, αρχοντιά, αρχοντάνθρωπος, αρχηγός, αρχηγικός, αρχηγία, αρχίατρος, αρχιεπίσκοπος, αρχιεπισκοπικός, αρχιεπισκοπή, αρχιτέκτονας, αρχιτεκτονικός, ἀρχέγονος, ἀρχέτυπος, ἀπαρχή, γυμνασιάρχης, εθνάρχης, δήμαρχος, δημαρχικός, δημαρχιακός, δημαρχία, δημαρχείο, κυρίαρχος, κυριαρχικός, κυριαρχία, ληξίαρχος, ἀρχομανής, ἀρχομανία, κατ' ἀρχάς, κατ' ἀρχήν, ἐξ ἀρχῆς.

• **προϊόντες, ἐλεύθερος, ἐλευθέραν < εἶμι/ἔρχομαι:** ἐρχομός, ἔλευση, προσέλευση, διέλευση, ἐλευθερία, ἀνεξίτηλος, ἰσθμός, εἰσιτήριο, ἐξιτήριο, προσηλυτισμός, προσιτός, ἰταμός, ἀμαξιτός.

• **διαπορήσαντες, ἀπορῶν < ἄπορος < ἀ- (στερ.) + πόρος (< περῶ):** ἀπορία, ἀπορος, ἀπόρημα, ἀπορηματικός, εὐπορία, εὐπορος, βιοπορισμός, βιοποριστικός, προσπορισμός, πορεία, πορθμός, οδοιπόρος, οδοιπορία, οδοιπορικός, ἀργοπορία, πεζοπόρος, πεζοπορία, αεροπόρος, αεροπορία, πρωτοπόρος, πρωτοπορία.

• **γενέσεως < γί(γ)νομαι (< γι-, ἐνεστωτικός ἀναδιπλασιασμός + θ. γεν-, με συγκοπή γν- + -ομαι. θ. γεν-, γον-, γεν + πρόσφυμα -ε- > γενη-):** γέννηση, γενεά, γενιά, γενέτειρα, γενετήσιος, γενέθλιος, γηγενής, ἐγγενής, συγγενής, γενικός, γόνος, γονέας, γονικός, γονίδιο, γόνιμος, γονιμότητα, υπογονιμότητα, νεογνό, γνήσιος.

• **οἶεται (οἶομαι):** οἴηση (= ἐγωισμός), οἰηματίας (= ἐγωιστής).

• **ἄγνοεῖν, ἄγνοιαν < ἄγνοος (επίθετο που δεν χρησιμοποιεῖτο) < ἀ (στερ.) + -γνο (ἀσθενές θέμα του γινώσκω):** γνώση, γνωστός, γνώστης, ἄγνωστος, γνώμη, γνωμικός, γνώριμος, γνωριμία.

• **ἐστίν, ὄν, οὕσαν < εἶμι (ρ. ἐσ-, μι- κατάληξη με ἀφομοίωση > ἐμ-μί με ἀπλοποίηση και ἀντέκταση > εἶμι):** ἀνούσιος, ἀπόν, ἀπουσία, ἐξουσία, ἐξουσιαστικός, ἐπουσιώδης, ἐσθλός, ἐτυμολογία, ἐτυμολογικός, ἔτυμον, ὁμοούσιος, ὄν, ὄντολογία, ὄντολογικός, ὄντως, οὐσία, οὐσιαστικός, οὐσιώδης, (το) παρόν, παρουσία, παρουσιαστικό, περιουσία, περιουσιακός, περιούσιος, τῶντι.

• **σύγκειται < σύγκειμαι < σὺν + κείμαι (ρίζα κει- και με μετάπτωση κοι-, κω- και κυ-):** κείμενο, κειμενικός, κειμήλιο, κοίτη, κοιτίδα, κοίτασμα, κοιτώνας κώμη, κωμόπολη, κωμικός, ἀντικείμενο, ἀντικειμενικός, ἀντικειμενικότητα, κατάκοπος, παρὰ κείμενος, ὑποκείμενο, ὑποκειμενικός, ὑποκειμενικότητα.

• **φεύγειν < φεύγω (θ. φευγ-, φϋγ-):** αναπόφευκτος, άφευκτος, καταφύγιο, πρόσφυγας, προσφυγικός, φυγάς, φυγή, φυγόδικος, φυγόκεντρος, φυγόπονος, φυγόστρατος.

• **ειδέναι < οἶδα < Φοιδ- κατά ετεροίωση από το θέμα Φειδ- του ρήματος εἶδω:** είδος, ειδικός, ειδικότητα, ειδικεύομαι, ειδίκευση, είδοποιός, είδοποίηση, ωοειδής, είδημων, είδηση, είδησεογραφία, είδησεογραφικός, συνείδηση, συνειδητός, συνειδητοποίηση, ασυνειδησία, ασυνείδητος, ευσυνειδησία, ευσυνείδητος, είδυλλιο, είδυλλιακός, είδωλο, είδώλιο, είδωλολάτρης, είδωλολατρία, ιδέα, ιδεώδης, το ιδεώδες, ιδανικός, το ιδανικό, ιδεολόγος, ιδεολογικός, ιδεολογία, ιστορία, φίλιστωρ, ιστοριογράφος, ιστοριογραφία, μυθιστορία, μυθιστόρημα.

• **ἐπίστασθαι, ἐπιστημών < ἐπίσταμαι < ἐπὶ + ἵσταμαι:** επιστήμη, επιστημολογία, επιστήμονας, επιστημονικός, επιστημονισμός, επιστημοσύνη, επιστητό.

• **ἐδίωκον < διώκω:** διωγμός, δίωξη, διώκτης, διώκτρια, εκδίωξη, καταδίωξη, διωκτικός, διώξιμο.

• **χρήσεως, χρείαν < χρήμαι-ῶμαι (ρίζα χρη-):** χρήση, χρήστης, χρήσιμος, χρησιμοθήρας, χρηστικός, χρησιμότητα, χρησιμοποίηση, αχρησιμοποίητος, χρηστός, εύχρηστος, δύσχρηστος, άχρηστος, ιδιοχρησία, χρήμα, χρηματικός, χρησιμός.

• **μαρτυρεῖ < μαρτυρέω-ῶ:** αμάρτυρος, μάρτυρας, μαρτυρία, μαρτυριάρης, μαρτυρικός, μαρτύριο.

• **συμβεβηκώς < συμβαίνω < σὺν + βαίνω (= πορεύομαι):** βάση, βήμα, βατός, άβατος, διάβαση, διάβημα, διαβάτης, αδιάβατος, κατάβαση, ανάβαση, αναβάτης, υπέρβαση, υπερβατός, υπερβατικός, απόβαση, αποβατικός, έκβαση, πρόσβαση, μετάβαση, μεταβατικός, παράβαση, παραβάτης, απaráβατος, βάθρο, βαθμός, βαθμίδα, αναβάθμιση, υποβάθμιση, βάδην, βάδισμα, βωμός.

• **σχεδόν < ἔχω (θ. σεχ-, έχ-, σχ-, σχε-, σχη-):** διαδοχικός, διάδοχος, έξη, έξής, έξοχή, έξοχικός, καθεξής, κατοχικός, οπιούχος, παροχέας, ραβδούχος, σκηπτούχος, σχεδόν, σχέση, σχήμα, σχηματικός, σχολείο, σχολή, σχόλη, σχολικός.

• **ῥαστώνην < ῥάδιος < ῥᾶ (ποιητ, τύπος) + ἴδιος < ῥαΐδιος < ῥάδιος (ιων. ῥήιδιος):** ραδιουργία, ραδιούργος, ράθυμος, ραθυμία.

• **ζητεῖσθαι, ζητοῦμεν < ζητέω-ῶ:** αξήτητος, αναζήτηση, ζήτημα, ζήτηση, ζητητής, συζητήσιμος, συζητητής.

• **φρόνησις < φρονέω-ῶ < φρῆν (γεν. φρενός):** αφροσύνη, εθνικόφρων, ευφροσύνη, εχέφρων, καταφρόνια, μετριοφροσύνη, μετριόφρων, νομιμοφροσύνη, παραφροσύνη, παράφρων, περιφρόνηση, περιφρονητικός, σωφροσύνη, φιλοφρόνηση, φρενίτιδα, φρενοβλαβής, φρενοκομείο, φρόνημα, φρονηματισμός, φρόνηση, φρονιμίτης.

• **δῆλος < δηλόω-ῶ:** άδηλος, αδηλωτος, δηλαδή, δήλωση, δηλωτικός, διαδήλωση, έκδηλος, εκδήλωση, εκδηλωτικός, κατάδηλος (= ολοφάνερος), πρόδηλος, συνυποδήλωση.

• φαμέν < φημί (θ. φη-, και φᾶ- με ετεροίωση φω-): φήμη, φωνή, άφατος, αφασία, αποφαιτικός, καταφατικός, κατάφαση, αφασικός, προφήτης.